

TÜRKİYE'DEKİ TELEVİZYON KANALLARINDA YAYINLANAN HABER BÜLTENLERİNDE DİLİN KULLANILMA BİÇİMİ: MASALSI ANLATIM

Prof. Dr. Sedat Cereci*

Özet

21. yüzyılın en yaygın medyası olan televizyon, yapım materyali olarak kullandığı görüntülerden dile kadar her unsuruyla etkili olmakta, toplumu yönlendirebilmektedir. Yasal sorumluluğu gereği toplumsal değerler ve ilkeler konusunda da duyarlı olması beklenen televizyon, toplumsal yapının temel unsuru olan dili kullanırken de genel yayın politikası ve teamülleri içinde davranmakta, bu kapsamda bazen yanlışlar yapabilmektedir. Tecimsel araçlar olan televizyon kanalları yaşamdaki her konuyu kullanmakta, bazen konuları abartmakta ve yanlışlar yapmaktadır. Televizyon yapımcıları, en sansasyonel konuları ele aldıklarında daha çok ilgi göreceklere ve daha çok kazanacaklarına inanmaktadır. Televizyon kanallarında en çok izlenen program türü olan haber bültenlerinin de benzer yaklaşımlarla hazırlanması nedeniyle, haber bültenlerinde kullanılan dil ve anlatım, ilgi, heyecan, merak uyandıran, şaşırtan, masalsi bir nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Haber bülteni, televizyon, dil, masal, medya.

CONFORMATION OF BULLETIN LANGUAGE ON TELEVISION CHANNELS IN TURKEY: FAIRYTALE EXPRESSION

Abstract

Television is the most common media of 21.st century and it is affective from its images to its language and it can guide society. Television must be responsible about social values due to law and must be responsinle on national language but sometimes makes mistakes about language. Television channels are commercial organisations and due to the reason television channels use all topics in life and sometimes

* Prof. Dr., Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema Televizyon Bölümü,
s.cereci@gmail.com

exaggerrate topics and make mistakes. Television producers believe that when they use the most sensational topic, they are been interested in much and they earn much. Bulletin is the production that is watched the most and bulletin is produced in same ways and language of bulletin has a characteristic which contains interest, and excitement, and curiosity and confuses like tales.

Key Wods: Bulletin, television, language, story, media.

Giriş

Habercilik ilkelerine göre habere konu olan olayın yansız, abartısız, herhangi bir görüş, inanç veya ideolojiyi çağrıştırmadan, izleyicide duygusal etkileşime yol açmayacak biçimde aktarılması gerekmektedir. Ancak ülkede ve dünyada meydana gelen olayların, televizyon haber bültenlerinde merak uyandıran, heyecan yaratan, izleyicide acıma veya nefret gibi duygular uyandıran bir biçimde aktarılması, izleyicilerin gerçeklere ulaşmasının sağlanması ve doğru yayıncılık açısından sorun oluşturmaktadır.

Televizyon kanallarının en çok izlenen program türü olması nedeniyle haber bülteni özel bir özenle hazırlanmakta, izleyici oranını arttırmak için en çekici renkler, sesler ve etkiler haber bültenlerinde kullanılmaktadır. Bu özel çabayla haber bültenleri bazen haberin gerektirdiği ciddiyetten de uzaklaşarak, fona yerleştirilen müzik, canlı telefon bağlantılarında yaşanan tartışmalar, stüdyoya çağrılan konuklarla renkli bir yapıma dönüştürülmekte, merak uyandıran heyecanlı anlatımlarla haber bültenleri çağdaş masal anlatımlarına dönüşmektedir.¹ Bu kapsamda haber bültenlerinde kullanılan dil de yalın bir haber dili

¹ Beth Piatote, "The News of the Day", *Studies in American Indian Literatures* 21 (2), (2000): 71-74.

olmaktan çıkıp, bazen dil bilgisi kurallarının da çiğnendiği masal diline dönüşmektedir.

Kadın cinayetlerinin abartılmak yoluyla ilgi çekici hale getirilmesi, hırsızlık olaylarının güvenlik kameralarıyla çekilmiş görüntülerinin polisiye bir film gibi an be an yayınlanması, politikacıların sansasyonel sözlerinin ön plana çıkarılarak izleyiciyi şaşırtacak tonlamalarla aktarılması, terör olaylarında, çatışmalarda, iş kazalarında ölenlerin yaşam öykülerinin duygu sömürüsü düzeyinde izleyiciyi acındıracak anlatım ve vurgulamalarla anlatılması haberin doğruluğu ve gerçekliğiyle çelişmektedir. Bu yaklaşım televizyon yayıncılığı açısından da sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de 80’in üzerinde ulusal televizyon kanalı bulunmakta ve bunların içinde 20’nin üzerinde kanal haber ağırlıklı yayın yapmaktadır.² Televizyon programları konusunda yapılan araştırmalarda Türkiye’de en çok izlenen televizyon programı “haber” olarak belirlenmiştir.³ Haberlerin çok izlenmesinin nedeni, insanların kendilerini sosyal yaşama bağlı hissetmek istemeleri ve gündem konusunda görüş sahibi olma eğilimleri olarak ortaya çıkmıştır. Kanalin saygınlığı ve güvenilirliği gereği kuramsal olarak televizyon kanallarının en düzeyli programı olması gereken haber bültenlerinin, bazen eğlenceli yapımlara dönüşmekle birlikte, diğer programlara oranla belirli bir düzeyi koruduğu görülmektedir. Haber bültenlerinin saygın ve düzeyli yapısının oluşmasında, kullanılan dil de başlıca etkenlerden birini oluşturmakta,

² <http://www.medyaline.com>, erişim tarihi 07.01.2013.

³ Sedat Cereci, “Haber ve Toplum Arasındaki İlişkinin Toplumsal Yaşama Yansımaları”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* c.19, (2010): 13, ISSN: 1304-8899.

Türkiye’de yayın yapan kanallarının kullandığı Türkçe, kanalın da düzeyini yansıtmaktadır.

Türkiye’deki televizyon izleyicileri ve televizyon izleme alışkanlıkları konusunda yapılan araştırmalarda en çok izlenen televizyon program türü “haber” olarak belirlenirken, izleyicilerin haber bültenlerinde kullanılan Türkçe ve haber dili konusunda dikkatli ve duyarlı olmadıkları, yalnızca haberin anlattığı olayla ilgilendikleri ortaya çıkmıştır.⁴ Televizyonu çoğunlukla zaman geçirmek için izlediklerini söyleyen izleyicilerin haberin dili ve haberlerde kullanılan Türkçe konusunda dikkatli olmamaları da olağan karşılanmaktadır.

Ancak toplumsal yapının eksenini, toplumsal yaşamın temel dinamiği ve ortak paydası, kültürün temel taşıyıcısı olan dilin, toplumda en yaygın biçimde kullanılan araçlar olan medya tarafından kullanılış biçimi ve özellikle dil konusunda yapılan yanlışlar, büyük olumsuz sonuçlar olarak yansımaktadır.⁵ Toplumdaki çok sayıda çocuk ve gencin televizyon programlarındaki karakterleri rol model olarak almaları, ekranda görünen kişilerin kullandıkları dile ve vurgulara özenmeleri, gerek toplumsal yapı gerekse gelecek açısından kaygı verici gelişmelere yol açmaktadır. Televizyon kanallarındaki haber bültenlerinin sunucuları da rol model olarak alınan kişiler arasında bulunmaktadır.

Ünlü bir kişinin ölümünün, efsanevi bir öykü biçiminde anlatıldığı, bir hırsızlık olayının, gizemli bir öyküye dönüştürüldüğü, politikacıların medyayı kullanarak karşılıklı söz

⁴ En Çok İzlenen Haber Kanalı, erişim tarihi 21.12.2012, <http://www.cnnturk.com/2008/yasam/diger/03/18/en.cok.izlenen.haber.kanali.cn.turk/439051.0/index.html>.

⁵ Herman Haller, “Linguistic Interference in the Language of II Progresso Italo-Americano”, *Italian Americana* 5 (1), (1979): 63.

alışverişlerinin ulusal ayaklanma konuşmaları heyecanıyla aktarıldığı haber bültenleri, gerçekler konusunda ipuçları vermekle birlikte izleyicileri eğlendirmekte, bazen de yanıltabilmektedir.⁶ Bu çalışma, televizyon kanallarında yayınlanan haber bültenlerinde kullanılan anlatım dilini irdelemekte, haber bültenlerinde kullanılan masalsı anlatımla ortaya çıkan olumsuz sonuçları vurgulamaktadır.

Toplumsal Bir Fenomen Olarak Televizyon

İnsanlar 19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başlarında çok sayıda bilimsel buluş ve teknik gelişmeyle tanışmış ve pek çok yeni düşünce, araç gereç, yaklaşım ve tarzı yaşamlarına katmışlardır. Televizyon 20. Yüzyılın ikinci yarısında insanların yaşamına girmiş ve insanlar televizyonu kent yaşamının başlıca unsurlarından biri olarak algılamışlardır.⁷ İnsanlar televizyonu, kendileri için daha önce düşlemedikleri, ulaşmak istedikleri veya bilmedikleri hayaller yaratarak ya da farklı kültürlerin özelliklerini göstererek rahatlama ve eğlenme ortamları oluşturduğunu düşünmüştür.

Tarihsel süreç içinde sanayi devrimi, bilimsel buluşlar, teknolojinin gelişimi gibi evrelerin katkılarıyla insanların yaşamına giren televizyon, giderek ritmi yükselen ve geleneksel değerlerle örülmüş toplumsal yaşam yerine para temeli üzerinde biçimlenen toplumsal yaşamın içinde eğlenceli bir avutucu olarak benimsenmiştir.⁸ İnsanlara sunduğu geçici rahatlama televizyonu,

⁶ Merle Mears Duncan, "The Death of Senaor Coke". *The Southwestern Historical Quarterly* 63 (3), (1960): 398.

⁷ R. Kline, "The History of Television, 1880 to 1941 by Albert Abramson", *Isis* 79 (3), (1988): 523.

⁸ William R Bascom, "Four Functions of Folklore", *The Journal of American Folklore* 67 (266), (1954): 343.

çok güvenilir olmasa da fazlaca da alternatifi bulunmayan bir başvuru aracı, referans konumuna getirmiştir.

Teknolojiyle birlikte insanların kullandıkları eşyalardan konuşma biçimlerine, giyim alışkanlıklarından güncel olaylarla ilgili yorumlarına kadar pek çok yaşam unsuru değişmiştir. 20. ve 21. Yüzyılların çok unsurlu, yüksek ritimli, karmaşık yaşam biçimi içinde vazgeçilmez bir unsur olarak yer edinen televizyon, toplumsal bir fenomen olarak araştırmacılar ve bilim adamları tarafından araştırılmıştır.⁹ Özellikle televizyonla birlikte ortaya çıkan yeni bireysel ve toplumsal yaklaşımlar ve bunların ulusal ve uluslararası yansımaları araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Televizyon çoğunlukla, çoklu ortamlarda izlenen, geleneksel kültürle yaşanan dönemlerin temel yaklaşımını oluşturan insan ilişkileri rolünün yüklendiği bir araç olarak görülmektedir. İzleyici, geri beslemenin gereğini düşünmeden ve televizyonla iletişim kuramayacağı bilincini taşımadan televizyon karşısına geçmekte, televizyonun iletileriyle kendisini mutlu edecek bir hayal dünyasına gitmeyi düşlemektedir.

Dünya gündemini oluşturan ve ulusal gündemlere yansıyan politik, ekonomik, kültürel ve eğlenceli konular sürekli değişmekte ve televizyon tüm bu konu çeşitliliği içinden her zaman elverişli materyaller bulmakta ve izleyicilerin de beklentilerini dikkate alarak program üretmektedir. Her zaman daha büyük kitleler seslenmek isteyen televizyon, çok eğitimsiz ve birikimsiz kişileri de düşünerek anlaşılabilirlik düzeyini olabildiğince aşağı çekmekte, olabildiğince daha çok kişinin ilgilendiği basit konuları değerlendirerek insanlar için bir rahatlama ve eğlence ortamı

⁹ R. V. Hamilton, R. H. Lawless, “Television Within the Social Matrix”, *The Public Opinion Quarterly* 20 (2), (1956): 396.

oluşturmaya özen göstermektedir.¹⁰ Özellikle geri kalmış toplumlar için günlük söyleşi konuları ve gündem belirleyen televizyon, bu bağlamda bir toplumsal fenomene dönüşmektedir.

Sürekli bir devinim ve arayış içinde olan toplumsal yapı, diğer toplumların veya aynı toplum içindeki farklı grupların özellikleriyle etkileşim içinde bulunmakta, farklı kültürlerle alışveriş yapmanın, iletişim kurmanın yollarını ve araçlarını aramaktadır. Dünyadaki en yaygın kitle iletişim aracı olarak televizyon, kültürler arasında etkileşimi sağlamak, farklı coğrafyalarda farklı kültürlerle yaşayan insanların birbirlerini tanımaları, birbirlerini anlamaları için her türlü olanağı elinde bulundurmaktadır.

Her türlü materyali kullanarak yeni düşünceler, tasarımlar, ürünler oluşturmak yayın araçları için büyük önem taşımakta ve kitlelerin dikkatini ve ilgisini çekme açısından etkili bir geçerliliğe sahip olmaktadır.¹¹ Televizyon kanalları da özellikle kültürlerin farklılığından yola çıkarak, kültürler içindeki ilginç ve renkli ayrıntılarla insanlara, büyük bir bütünlüğün içinde insan olduklarını ve bütünün parçaları olduklarını hissettirmektedir. Kültürel ayrıntılar, izleyicilerin çok dikkatini çekmesi nedeniyle, televizyon yapımcılarının sıklıkla kullandığı konulardandır.

Televizyon yapımları, yapımcının düşündüğü bir konunun araştırılıp tasarlanmasıyla başlamakta; metin yazarının yazdığı metinle somutlaşmaktadır. Yönetmenin metne bağlı kalarak çektiği görüntülerin kurgulanmasıyla ortaya program çıkmakta, görüntülere eklenen seslendirme, müzik, efekt gibi unsurlarla

¹⁰ R. Kelley, “Ideology and Political Culture from Jefferson to Nixon”, *The American Historical Review* 82 (3), (1977): 541.

¹¹ C. Gibson, N. Klocker, “Academic Publishing as “Creative Industry, and Recent Discourses of Creative Economies: Some Critical Reflections”, *Area* 36 (4), (2004): 429.

televizyon programı son biçimini kazanmaktadır. Program yapımının her aşamasında yapım, belirlenen amaç doğrultusunda biçimlendirilmektedir.

Toplumsal Yapının Ekseni Olarak Dil ve Haber Bültenleri

Dil, felsefi bir öge ve varlığı açıklayan bir araç olarak binlerce yıl boyunca düşünürler tarafından tartışılmış, dilin işlevi ve insanla ilgisi türlü biçimlerde açıklanmıştır. Varlığın bir anlamı olduğunu ve anlamın da ancak dil ile açıklanabileceğini savunan Heidegger, varlığın dünya içinde bulunmasını da doğrudan “dil” olarak açıklayarak dile bir yaratılış anlamı yüklemektedir.¹² Yaratılış ve varoluş ölçüsünde önemsenen dil doğal olarak insanın varoluşunun, gelişmesinin, uygarlığın temel aracı olarak da medyanın temel materyallerinden birini oluşturmaktadır.

İletişimsel Eylem adlı yapıtında insanların ancak iletişime dayalı kolektif çalışmalarla ilerleyebileceğini savunan Jurgen Habermas, dil temeline dayalı rasyonelliği bir koşul olarak öne sürmektedir.¹³ Habermas’a göre, düşüncelerin ve görüşlerin aktarılmasında da televizyon etkin bir araçtır. Burada sorun olan, medyanın izleyicilerine egemen sınıfın görüşlerini aktarmasıdır. Televizyon, ülke ve dünya gündemini aktarırken, kişi, kurum ve olaylara özel anlamlar yüklenebilecek bir dili ve metin düzenlemesini kullanmaktadır.

Popüler kültüre olumsuz yaklaşan Adorno, filmlerin ve medyanın kültürü olumsuz etkilediğini, değersizleştirdiğini savunmaktadır. Kültürün temel unsuru olan dil de bu kapsamda

¹² Senem Kurtar, “Heidegger ve Habermas’ı Buluşturan Bir Tartışma: Dünya-Açıklığı ya da İletişimsel Ussallık Olarak Hakikat Sorunu”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, c.11, (2011): 122.

¹³ Dimitri Landa, Adam Meirowitz, “Game Theory, Information, and Deliberative Democracy”, *American Journal of Political Science* 53 (2), (2009): 437.

önemini ve değerini yitirmekte, televizyonun eğlenceli dünyası içinde bir eğlence aracına dönüşmektedir.¹⁴ Varlığı ve yaşamı anlamlandıran ve anlaşmayı sağlayan dil bir eğlence aracına dönüştüğünde içeriğini de yitirmektedir. Ancak televizyon, içeriğini boşalttığı dili, izleyicilerde sorulara neden olmayacak biçimde ilgi çekici ve eğlenceli biçimde kullanmaktadır.

Dilin, söylemin aracı olduğunu savunan Foucault, dilin aynı zamanda yönlendirici gücü bulunduğuna ve medya aracılığıyla bu gücü kullandığına dikkat çekmektedir.¹⁵ Medya da bu gücün farkında dili, olarak statükoyu savunan veya statükoya karşı söylemleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bir politika izlemekte, dilin gücüyle kendisi için bir egemenlik alanı yaratmaktadır. Dili, toplumsal yapı, değerler, izleyicinin beklentisi, konjonktür ve küresel gündem arasında bir denge kurarak kullanan televizyon çalışanları, tüm unsurları kullanarak kendi özgün dillerini oluşturmaktadır.¹⁶

21. yüzyılda Türkiye’de çoğunlukla zaman geçirme ve eğlence aracı olarak kullanılan televizyon, izleyicilerde ilgi oluşturabilmek ve eğlenceli iletiler aktarabilmek amacıyla dil kurallarını görmezden gelebilmekte, sözcüklerin anlamlarını, telaffuzlarını veya vurgularını değiştirerek, yöresel ağızları güldürü malzemesi olarak kullanarak izleyicide şaşkınlık ve gülme duygusu yaratmayı amaçlamaktadır.¹⁷ Yalnızca yoğun şikâyetler üzerine çalışan denetleme kurumları

¹⁴ Susan Hegemen, “Haunted by Mass Culture”, *American Literary History* 12 (1/2), (2000): 305.

¹⁵ Natasha Mack v.dğr., “The Exploitation of ‘Exploitation’ in the Tensofovir Prep Trial in Cameroon: Lessons Learned from Media Coverage of an HIV Prevention Trial”, *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 5 (29), (2010), 15.

¹⁶ Eugene F. Miller, “Metaphor and Political Knowledge”, *The American Political Science Review* 73 (1), (1979): 165.

¹⁷ Faruk Yücel, “Televizyonda Çeviri Olgusu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 25, (2011): 314.

veya yargı ya da sivil toplum kuruluşları da televizyon kanallarında yapılan dil yanlışları konusunda duyarsız kalmaktadır.

Televizyonun, çağın en yaygın eğlence aracı olması nedeniyle televizyon kanallarının haber bültenlerinde kullanılan haber dili, izleyiciyi heyecanlandırmaya, izleyicinin merak duygularını kışkırtarak beklenti yaratmaya yönelik, kimi zaman haberin gerektirdiği ciddiyetten uzak bir netlikte tasarlanmaktadır.¹⁸ Televizyon haber anlayışında yeni bir akım olarak yerleşen “anchorman” (ana haber bülteni sunucusu) yaklaşımı da, haber spikerlerinin rahat, heyecanlı bazen bilgiç, kibirli veya eğlenceli tutumu nedeniyle haber bültenlerinde kullanılan Türkçeyi zaman zaman kurallarından uzaklaştırmaktadır. Ekrandaki sıradışılıklara daha çok ilgi gösteren izleyicinin ilgisinin artması için haber bültenleri de özellikle şaşırtıcı olaylara şaşırtıcı bir dille ve dil yanlışlarıyla yer vermektedir.

Televizyon haberlerinde kullanılan dil doğal olarak izleyicilerin düşünceleri, yaklaşımları ve davranışları üzerinde etkili olmakta, kararlarını değiştirebilmekte, izleyicileri yönlendirebilmektedir.¹⁹ Bu güç doğal olarak televizyon haber birimi çalışanlarını da heyecanlandırmakta, izleyici üzerinde daha büyük egemenlik kurarak daha bağımlı bir izleyici yaratma çabalarına neden olmaktadır. Bu nedenle televizyon çalışanları izleyicilerin beklentilerini karşılayan yapımları kendi çıkarlarıyla buluşturan bir yayın dili oluşturmaktadır.

Toplumsal sorumluluğu gereği toplumun dilini kurallarına uygun, doğru biçimde kullanarak yayın yapma zorunluluğu olan

¹⁸ Işık Horzum, Songül Demir, “Az Sonra Haberciliği ve Etik”, *Medya ve Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Fırat Üniversitesi. Elazığ, Ekim 13-15 2011*, s.155.

¹⁹ Joel Turner, “The Messenger Overwhelming the Message: Ideological Cues and Perceptions of Bias in Television News”, *Political Behavior 29 (4)*, (2007): 456.

medya, kullandığı dille doğrudan model oluşturmaktadır.²⁰ Türkiye’de yayın yapan televizyon kanalları, güvenilir ve düzeyli bir izlenim oluşturmak amacıyla kullandıkları Türkçe konusunda dikkatli davranmakla birlikte, bazen sorumsuz ve duyarsız muhabirler, redaktörler, editörler ve sunucuların yanlışları nedeniyle önemli dil hatalarına rastlanmaktadır. Anlamları araştırılmadan kullanılan yabancı kökenli sözcükler veya izleyicide şaşkınlık ve ilgi oluşturmak amacıyla anlamından saptırılarak kullanılan deyimler izleyicilerde olumsuz tepkiler oluşturmaktadır.

Seslerin, sözlerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarını kurallarına uygun olarak söyleme biçimi anlamına gelen diksiyon ve çıkarılacak sesin gerekliliğine göre ses yolunun herhangi bir yerinde bir daralma veya kapanma vücuda getirilmesi anlamındaki artikülasyon (boğumlama) bilgileriyle birlikte kullanılması gereken haber sunum dili, televizyon kanallarının maddi kaygıları nedeniyle görsel unsurlara yenik düşmektedir.²¹ Pek çok televizyon kanalı, görüntü etkisini önceleyerek haber bültenlerini güzel ve çekici görüntülerle oluşturmakta, Türkçenin kullanımını önemsememektedir.

Temel işlevi iletişimi sağlamak olan dil, iletilerin doğru kodlanması, anlamların yerlerine oturtulması, doğru hedefler belirleme gibi sorumlulukları da dili kullanan kişiye yüklemektedir. Kendi başına değerli bir materyal olan dil, kullananın becerisine ve amaçlarına göre kişilere ve durumlara da değer kazandırmaktadır.²² Türkçe de, dili doğru kullanan kişiler ve

²⁰ Necla Mora, “Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5 (1), ISSN: 1303-5134, (2008): 24.

²¹ Mete Çamdereli, “Medyanın Dilsel Etik Sorumluluğu”, *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, c. 9, ISSN: 1303-2771, (2013): 178.

²² Jesus Moya, A. “On Pragmatic Functions and their Correlation with Syntactic Functions: A Functionalist Perspective”, *Atlantis* 28 (1), (2006): 21.

özellikle milyonlarca kişiye seslenen televizyon kanallarında haber sunan spikerler tarafından doğru kullanıldığında olumlu izlenimlere neden olmaktadır. Televizyonun doğrudan devlet denetiminde olduğu dönemlerde bir zorunluluk olan, haber spikerinin ve sunucuların Türkçe konusundaki eğitimleri, liberalleşme ve özgürleşmeyle birlikte ortadan kalkmıştır, bu da dilin kullanımını konusunda önemli sorunlara yol açmıştır.

Televizyon haberlerinin temel ilkelerinden olan tarafsızlık ilkesi, doğrudan dil aracılığıyla sağlanmakta, uygun sözcüklerin seçilmesiyle oluşturulan haberler tarafsızlık niteliğini taşıyabilmektedir.²³ Haberlerde adı geçen kişileri herhangi bir sıfatla anmadan, yer ve mekânlara duygusal anlamlar yüklemeyen, izleyicilerde “bakın sonra ne oldu”, “şimdi rezaleti birlikte izleyelim”, “insanın kanını donduran anlar”, “kameralar olay anında kayıttaydı”, “böylesini görmediniz” gibi anlatımlardan arındırılarak yapılmış haberler daha tarafsız ve inandırıcı bulunmaktadır.

Haber bültenlerinde hayat kadınlarını, eşcinselleri, yasadışı işler yapan bazı kişileri, bazı yöreleri, etnik grupları, aşağılayıcı, izleyiciyi kışkırtıcı anlatımlarla konu eden haber dili de izleyici üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır.²⁴ Haber hazırlayan muhabirin veya denetleyen editörün, düzenleyen redaktörün ve sunan spikerin Türkçe konusundaki bilgisizliği veya yetersizliği de yanlış anlaşılmalara neden olmaktadır. Bir suç işlemekten zanlı

²³ Melike Diler, “Televizyon Haberlerinde Tarafsızlık ve Nesnellik: eleştirel Bir Yaklaşım”, (2011) *T.C. Radyo Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi*, erişim tarihi 08.01.2013, <http://www.rtuk.org.tr>.

²⁴ Yusuf Yurdigül, İ. Etem Zinderen, “Yeni Medyada Haber Dili (Ayşe Paşalı Olayı Üzerinden Geleneksel Medya ve İnternet Haberciliği Karşılaştırması)”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication 2 (3)*, (2010): 89.

kişiyi “suçlu” olarak tanıtmak, henüz mahkeme tarafından hakkında hüküm verilmemiş bir tutukluyu “mahkûm” olarak nitelemek, “kurum” ve “kuruluş”, “depremin büyüklüğü ve depremin şiddeti” arasındaki farkı bilmeden haber yapmak olayların yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Türkçe yanlışlarının özellikle canlı haber yayınlarında daha çok yapıldığı RTÜK tarafından da belirlenmiştir.²⁵

Sürekli hareketli ve değişken bir toplumsal unsur olan dile yeni katılan sözcüklerin, sözcüklerin telaffuzlarının, anlamlarının öğrenilmesi açısından da öğretici niteliği taşıyan kaynaklar olan televizyon kanalları, dili kurallarına uygun kullanarak, eğitim konusundaki toplumsal sorumluluklarını yerine getirmektedirler.²⁶ Türkiye’de de pek çok kişi sayısız yeni sözcüğü ve sözcüklerin telaffuzunu televizyon kanallarından öğrenmekte, Türkçe konusunda televizyon kanallarında yapılan yanlışlar da öğrenmenin olumsuz sonuçları olarak yansımaktadır.

İzleyicinin dikkatini ve ilgisini çekerek izleyici oranını arttırmaya çalışan televizyon kanalları, çoğunlukla zaman geçirmek ve eğlenmek için televizyon izleyen kitle için, olabildiğince masalsı anlatım ve görüntülerden oluşan yapımlar tasarlamaktadır.²⁷ Bu kapsamda haberlere konu olan olayları bile masalsı biçime dönüştürmek için, anlamları gerçeklerden uzaklaştıran ve izleyicinin merak ve heyecan duygularını devindirici anlatımlara yer verilebilmektedir. İzleyicinin şaşıracağı

²⁵ <http://www.rtuk.org.tr/sayfalar>, erişim tarihi, 10.01.2013.

²⁶ Robert W. Keltner, “Tar Paper Shacks in Arcadia: Housing for Ethnic Minority Groups in the Company Town of Bauxite, Arkansas”, *The Arkansas Historical Quarterly* 60 (4), (2001): 348.

²⁷ Peter Schneck, “Image Fictions: Literature, Television, and the End(s) of Irony”, *American Studies* 46 (3), (2001): 422.

ve heyecanlanacağı ortamları oluşturmak için bazen argo anlatımlar da kullanılabilir.

Baudrillard'a göre hiçbir şey önermeyen, sadece bir ekrandan ibaret olan ve anlamları basitleştiren televizyondan dil konusunda duyarlı davranarak dilin korunmasını ve yaşamasını sağlamasını beklemek boş bir tutumdur.²⁸ Televizyon izleyenlerin de kuramsal olarak anlamlar, içerikler ve felsefe konusunda fazlaca duyarlı kişiler olmadıkları düşünüldüğünde, televizyon yapımlarını hazırlayanların da Türkçe konusunda duyarlı ve dikkatli davranmalarını doğal karşılamak gerekecektir. Ancak bu da, genel olarak medyanın toplumsal sorumluluğuyla çelişmektedir.

Sonuç

Dünyada milyarlarca insan, dünya ve ülke gündemini izlemek, düşünsel ve duygusal olarak toplumsal ortamlara katılmak, görüş sahibi olmak, zaman geçirmek ve eğlenmek için televizyon izlemektedir. Televizyon kanallarının çalışanları da, kendi çıkarlarını ve izleyicilerin beklentilerini dikkate alarak yapımlar hazırlamakta ve özgün bir televizyon dili oluşturmaktadır.

Televizyon kanallarının en çok izlenen program türünün haber bültenleri olması, televizyon kanallarının haber bültenlerini daha özenle ve ilgi çekici biçimde hazırlamasıyla sonuçlanmaktadır. Çoğu birer tecimsel kuruluş olan televizyon kanalları, izleyici oranlarını arttırıp daha çok kazanç sağlamak için, izleyicinin de çoğunlukla zaman geçirmek ve eğlenmek için televizyon izleme eğiliminden yararlanarak, haber bültenlerini heyecanlı anlatımlardan oluşan metin temeli üzerine kurmaktadırlar. Dil kurallarının, habercilikteki gerçeklik ve doğruluk ilkelerinin bazen

²⁸ Michael Newbury, "Celebrity Watching", *American Literary History* 12 (1/2), (2000): 279.

görmezden gelinerek oluşturulan haber metinleri, merak uyandıran, heyecan veren anlatımlarıyla izleyicinin ilgisini çekmekte, izleyiciyi gizemli bir masal etkisiyle meraklandırmakta, heyecanlandırmakta, ancak bazen de yanıltabilmektedir.

Dünyada en yaygın kullanılan medya olan televizyon, tüm ülkelerde toplumsal yapının temel dinamiklerinden birini oluştururken, yasa gereği yayınlarında toplumsal değerleri ve ulusal birikimi gözetmek durumundadır. Bu değerlerin başında da, toplumsal yapıda temel harç ve iletişim aracı işlevini üstlenen dil gelmektedir. Televizyon yapımcıları dili, yapımları en kolay biçimde anlaşılabilir ancak aynı zamanda izleyiciyi avutucu ve eğlendirici bir yaklaşımla kullanmaktadır. Televizyon kanallarında yayınlanan haber bültenlerinin masalsı anlatımı, zaman geçirmek ve günün yorgunluğunu televizyon izleyerek atmak isteyen izleyiciler için de çekici gelmekte, televizyon izleyicisi de bu nedenle haber bültenlerinde yapılan dil yanlışlarını ve dilin masalsı anlatım için kullanımını hoş karşılamaktadır.

Kültürün klasik ürünleri olan destan, hikâye, kitap, sinema gibi üretimlerin yarattığı heyecan verici etkiyi, insanlara daha yakın ve ucuz biçimde oluşturmayı planlayan televizyon, yayınlarının düzeyinin göstergesi olan haber bültenlerinde masalsı bir anlatımı yeğlemektedir. Toplumsal yapının ve kültürün başat ögesi olan dil, medyanın da temel malzemesi olarak kullanılmakta, izleyicinin ilgisini çekecek biçimde düzenlemektedir. Anlatımı daha heyecanlı ve eğlenceli hale getirmek için bazen görmezden gelinen televizyon kanallarındaki dil kuralları ve yapılan yanlışlar, televizyonda gördüklerini ve duyduklarını model olarak alanlar için olumsuz örnekler oluşturmaktadır.

İzleyicilerin çoğunlukla zaman geçirmek ve eğlenmek için izledikleri televizyon, karakteristik yapısı nedeniyle izleyicileri yönlendirebilecek, model oluşturabilecek güce sahip bir araçtır. Televizyon haberlerinin toplumsal yapıdaki olumlu rolünü oynaması, izleyicilerin etkin biçime gündeme ve toplumsal yapıya katılması, izleyicilerin zihinlerinin açık tutularak düşünmeye ve düşünsel ortamlara yönlendirilmesi için yalın bir dilin, herhangi bir çıkar hesabına dayalı olmadan kullanılması ve haber bülteni metinlerinin en yalın ve tarafsız biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Bascom, William R., "Four Functions of Folklore", *The Journal of American Folklore* 67 (266), (1954): 333-349.

Cerçi, Sedat, "Haber ve Toplum Arasındaki İlişkinin Toplumsal Yaşama Yansımaları", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19, (2010): 13, ISSN: 1304-8899.

Çamdereli, Mete, "Medyanın Dilsel Etik Sorumluluğu". *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi* 9, (2013): 173-182. ISSN: 1303-2771.

Diler, Melike, "Televizyon Haberlerinde Tarafsızlık ve Nesnellik: eleştirel Bir Yaklaşım", (2011) T.C. Radyo Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi. <http://www.rtuk.org.tr>, erişim tarihi 08.01.2013.

Duncan, Merle Mears, "The Death of Senaor Coke". *The Southwestern Historical Quarterly*, 63 (3), (1960): 385-403.

En Çok İzlenen Haber Kanalı, erişim tarihi 21.12.2012, <http://www.cnnturk.com/2008/yasam/diger/03/18/en.cok.izlenen.haber.kanali.cnn.turk/439051.0/index.html>,

Gibson, Chris ve Klocker, Natascha, "Academic Publishing as "Creative" Industry, and Recent Discourses of "Creative Economies": Some Critical Reflections", *Area* 36 (4), (2004): 423-434.

- Haller, Herman, “Linguistic Interference in the Language of II Progresso Italo-Americano”, *Italian Americana* 5 (1), (1979): 55-67.
- Hamilton, Robert V. ve Lawless, Richard H., “Television Within the Social Matrix”, *The Public Opinion Quarterly* 20 (2), (1956): 393-403.
- Hegemen, Susan, “Haunted by Mass Culture”, *American Literary History* 12 (1/2), (2000): 298-317.
- Horzum, Işık ve Demir, Songül, “Az Sonra Haberciliği ve Etik”, *Medya ve Etik Sempozyumu*. Fırat Üniversitesi. Elazığ, Ekim 13-15 2011.
- <http://www.rtuk.org.tr/sayfalar>, erişim tarihi, 10.01.2013.
- <http://www.medyaline.com>, erişim tarihi, 07.01.2013.
- Kelley, Robert, “Ideology and Political Culture from Jefferson to Nixon”, *The American Historical Review* 82 (3), (1977): 531-562.
- Keltner, Robert W., “Tar Paper Shacks in Arcadia: Housing for Ethnic Minority Groups in the Company Town of Bauxite, Arkansas”, *The Arkansas Historical Quarterly* 60 (4), (2001): 341-359.
- Kline, R. “The History of Television, 1880 to 1941 by Albert Abramson”, *Isis* 79 (3), (1988): 523-524.
- Kurtar, Senem, “Heidegger ve Habermas’ı Buluşturan Bir Tartışma: Dünya-Açıklığı ya da İletişimsel Ussallık Olarak Hakikat Sorunu”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 11, (2011): 113-136.
- Landa, Dimitri ve Meirowitz, Adam, “Game Theory, Information, and Deliberative Democracy”, *American Journal of Political Science* 53 (2), (2009): 427-444.
- Mack, Natasha v.dğr., “The Exploitation of “Exploitation” in the Tensofovir Prep Trial in Cameroon: Lessons Learned from Media Coverage of an HIV Prevention Trial”, *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 5 (29), (2010). 3-19.
- Miller, Eugene F., “Metaphor and Political Knowledge”, *The American Political Science Review* 73 (1), (1979): 155-170.

Mora, Necla, “Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5 (1), (2008): 1-25. ISSN: 1303-5134.

Moya, Jesus A., “On Pragmatic Functions and their Correlation with Syntactic Functions: A Functionalist Perspective”, *Atlantis* 28 (1), (2006): 9-28.

Newbury, Michael, “Celebrity Watching”, *American Literary History* 12 (1/2), (2000): 272-283.

Piatote, Beth, “The News of the Day”, *Studies in American Indian Literatures* 21 (2), (2000): 71-74.

Schneck, Peter, “Image Fictions: Literature, Television, and the End(s) of Irony”, *American Studies* 46 (3), (2001): 409-428.

Turner, Joel, “The Messenger Overwhelming the Message: Ideological Cues and Perceptions of Bias in Television News”, *Political Behavior* 29 (4), (2007): 441-464.

Yurdigül, Yusuf ve Zinderen, İ. Etem, “Yeni Medyada Haber Dili (Ayşe Paşalı Olayı Üzerinden Geleneksel Medya ve İnternet Haberciliği Karşılaştırması)”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* 2 (3), (2010): 81-91.

Yücel, Faruk “Televizyonda Çeviri Olgusu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25, (2011): 307-315.

Künye:

Cereci, Sedat, “Türkiye’deki Televizyon Kanallarında Yayınlanan Haber Bültenlerinde Dilin Kullanılma Biçimi: Masalsı Anlatım”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi I*, (2013):7-24.